

Šedesáté narozeniny Jaroslava Kallaba

Karel Gerlich.

Dne 24. června 1939 se dožívá šedesáti let JUDr. Jaroslav Kallab, řádný profesor trestního práva i řádu a dějin právní filosofie na právnické fakultě Masarykovy university v Brně. Rodák z Nového Města na Moravě, studoval v letech 1890/91 až 1897/98 na prvním českém gymnasiu v Brně, kde 8. července 1889 maturoval. Studia právnická konal v letech 1898 až 1900 na právnické fakultě university vídeňské a v letech 1900 až 1902 na české právnické fakultě Karlovy university v Praze. Tam byl také dne 25. července 1903 promován na doktora práv. V praktickém povolání se věnoval službě soudcovské, v níž ztrávil deset let (1903—1913) a v níž setrval až do svého odchodu na universitní stolicí.

Před zahájením své dráhy vědecké konal studia v letech 1904 a 1905 na universitě berlínské, zejména u profesora Franz von Liszta. Dne 18. května 1908 se habilitoval na právnické fakultě české university Karlovy v Praze pro obor práva a řízení trestního. Jako docent věnoval se v roce 1911 studiím na universitě pařížské, zvláště u profesora Garçon. Dne 25. května 1913 byl jmenován mimořádným profesorem práva a řízení trestního na české universitě Karlově a v témže roce rozšířil obor svých přednášek také na dějiny právní filosofie.

Při založení Masarykovy university byl jedním z prvních řádných profesorů její právnické fakulty, byv jmenován 23. července 1919 řádným profesorem dějin právní filosofie a práva i řízení trestního. Zároveň se ujal suplování stolice mezinárodního práva, kterýžto úřad zastával nepřetržitě i v letošním studijním roce. V roce 1927/28 byl rektorem Masarykovy university, v letech 1920/21, 1929/30 a 1937/38 děkanem její právnické fakulty. Je předsedou a členem komise pro státní zkoušky judičiální. V roce 1928 založil a v dalších letech vybudoval při právnické fakultě Masarykovy university Ústav kriminologický, jehož je ředitelem.

Za svou vynikající činnost byl prof. dr. Jaroslav Kallab mnohokrát vyznamenán jak udělením řádů (zlatý záslužný kříž, řád komandéura Rumunské Hvězdy a j.) tak i čestným členstvím četných učených společností a spolků. Od roku 1919 je dopisujícím,

od roku 1925 mimořádným a od roku 1932 řádným členem České akademie věd a umění, od roku 1922 je dopisujícím členem Královské české společnosti nauk. Je také členem Institut international de philosophie du droit et de sociologie juridique v Paříži a četných jiných odborných spolků. Jeho vynikající účast na jejich pracích na zodpovědných místech čelného funkcionáře nelze ani úplně vypočísti. Jednou z nejrozsáhlejších je jeho dílo v plánovité péči o mládež, kterému se věnoval celým svým srdcem jednak za svého působení v Praze jako jednatel Zemské komise pro péči o mládež, hlavně pak po svém příchodu do Brna jako předseda Zemské péče o mládež na Moravě a později zároveň též předseda Svazu čs. péče o mládež. Z podnětu této své činnosti sociální publikoval řadu literárních prací, věnovaných otázkám péče o mládež. Patří sem spisy: *Historický vývoj sociální péče o mládež* (Brno 1923), *Pracovní plán sociální péče o mládež na Moravě* (Brno 1926), *Sociální péče v obcích* (Brno 1927), heslo: *Péče o mládež v Ottově naučném slovníku nové doby*, a dlouhá řada pojednání a článků, uveřejněných porůznu v časopisech a denním tisku, zejména v časopise *Péče o mládež* a v *Lidových Novinách*.

Vědecká literární tvorba Kallabova je velmi rozsáhlá. Hlavním jeho předmětem, kterému také věnoval největší počet svých vědeckých prací literárních je právo a řízení trestní. V tomto oboru požívá vědeckého věhlasu nejen doma tak, že byl vždy přibrán k účasti na všech zákonodárných pracích tohoto oboru, nýbrž i v cizině, kde si svými vědeckými díly, publikovanými též ve světových jazycích, a svou vynikající účastí na mezinárodních kongresech kriminalistických dobyt uznání své vědecké autority.

Kallabovou literární prvotinou jest pojednání: *Několik poznámek o postavení soudce vyšetřujícího a státního zástupce v trestním řízení přípravném* (zvláště dle rak. trest. řádu z 23. května 1873 ř. z. č. 119), uveřejněné v *Právniku* 1903 na str. 693—707, 729—740 a 765—773. Na tématu tohoto pojednání počal Kallab pracovat v semináři profesora Zuckera v letním semestru roku 1902 a své tehdejší práce použil za podklad tohoto pojednání. Především probral v první kapitole srovnání trestního procesu francouzského, anglického a rakouského v dané otázce, načež si v druhé kapitole položil otázku, jaký jest v řízení přípravném úkol soudců a jaký státního zástupce, při čemž zdůraznil, že pro úpravu právní instituce jest především rozhodný její účel a funkce, již ve státě má

plniti. Při tom poukázal na základní vady a obtíže úpravy přípravného řízení, které sice má sloužiti hlavně státnímu zástupci k tomu, aby se mohl informovati o všech okolnostech rozhodných pro podání obžaloby, naproti tomu však omezuje státního zástupce při vyhledávání a nutí ho konati veškeré úkony prostřednictvím jiných orgánů. Poněvadž pak vyšetřování není než jednou stránkou té činnosti, jejíž jinou stránkou jest podání a hájení žaloby, totiž stíhání trestného činu ex officio, dospívá Kallab k závěru, že by nebylo žádné závady svěřiti celé vyšetřování zodpovědnému státnímu zástupci.

První sjezd českých právníků v roce 1904 poskytl Kallabovi příležitost, aby ve sjezdovém pojednání: *Doporučuje se v Rakousku uvedení instituce podmínečného odsouzení?* po prvé zaujal stanovisko k této významné reformě soustavy trestů, jež v moderní době nám připadá samozřejmostí. Zde prvně se projevila na venek Kallabova průkopnická práce, vedená touhou přizpůsobiti trestní právo a trestání vůbec požadkům moderní doby.

Jak již z hořejší reprodukce jeho literární prvotiny je patrné, věnoval Kallab svou pozornost také studiu cizozemského trestního zákonodárství, neboť srovnávání je tu neobyčejným podnětem k vytváření nových návrhů a myšlenek. Do tohoto oboru činnosti jubilentovy spadá jeho článek: *Dánské zákony z dubna 1905, týkající se potlačování deliktů z surovosti*, uveřejněný v *Právniku* 1906.

Důležitými otázkami procesními se zabýval Kallab v pojednání: *O legitimaci k obžalobě v trestním řízení rakouském* (*Sborník věd právních a státních* 1906). Probrav základy práva žalobního v řízení trestním, jak se jevily v současné literatuře, vytyčil především legitimaci státního zástupce k trestní obžalobě tak, že se tato kryje s jeho úřední příslušností, jež opět je identická s příslušností soudu, jemuž jest přidělen. Stejně tak se zakládá legitimace státního zástupce k obžalobě na jeho úředním postavení v případech, kdy je mu uděleno úřadem nebo soukromníkem zmocnění k stíhání. Legitimace soukromého účastníka jako subsidiárního žalobce se zakládá jednak na tom, že se k trestnímu řízení připojil, jednak že soud jej k trestnímu stíhání připustil proto, že státní zástupce od stíhání upustil, že lhůta k návrhu byla zachována a že nejsou známy žádné okolnosti, z nichž by již nyní byla patrna bezvýslednost stíhání. Po vymezení legitimace soukromého účastníka, jak je dána současným stavem zákonodárství a vymezena judikaturou nejvyššího soudu, pojednal

tu Kallab též o výkonu žalobního práva za osoby nezpůsobilé a o konkurenci práv žalobních a účincích nedostatku legitimace.

První Kallabovou samostatnou knižní publikací jest jeho habilitační spis: *Základy nauky o způsobilosti býti stranou a o příslušnosti soudu v trestním řízení rakouském* (Praha 1907). V něm pojednal o otázce v nadpise uvedeném jako o tématu hlavním, při tom však věnoval též pozornost jednak poměru mezi materiálním a formálním právem trestním, jednak rozdílu mezi materiálním právem trestním a materiálním civilním právem justičním. Proto pojednal o svém tématu tak, že tu podal zároveň příspěvek k poznání forem, v nichž se uskutečňuje trestní pravomoc státu, na rozdíl od forem, v nichž stát poskytuje ochranu civilním právům. Toto srovnání soudního procesu trestního s civilním mu umožnilo nové osvětlení a řešení řady otázek. Při konstrukci způsobilosti býti stranou procesní pokládá za vedoucí myšlenku názor, že proces není sám sobě účelem, nýbrž jen prostředkem, ať pak k teoretickému stanovení co v konkrétním případě jest právem, ať k praktickému uskutečnění stavu materiálnímu právu odpovídajícího. Z toho plyne, že způsobilým býti stranou je jen ten, kdo je způsobilým býti subjektem materiálního práva, jemuž proces slouží, o něž v procesu jde. Kryje-li se však způsobilost býti stranou procesní se způsobilostí k právům, jest to jen následek toho, že obojí jest vybudována na téže základně, jíž je uznání osoby jako způsobilého nositele práv ať soukromých ať veřejných. Jinými slovy: poněvadž každý je způsobilý býti subjektem práv soukromých a každý je způsobilý býti subjektem veřejno-právního nároku na právní ochranu: kryje se způsobilost býti stranou procesní se způsobilostí k právům. Rovnice: „způsobilost býti stranou procesní = způsobilosti k právům soukromým“, tedy neznamená, že by obě vlastnosti byly identické, nýbrž jen, že jsou to následkem dějinného vývinu vlastnosti téhož okruhu osob. Aby někdo stranou státi se mohl, musí býti způsobilým subjektem veřejného nároku proti státu, by mu, je-li v právu, k jeho právu dopomohl a za tím účelem musí býti subjektem nároku proti soudu, aby jeho věci se zabýval. To jest právě způsobilost býti stranou procesní. Proti teorii nároku na právní ochranu (Rechtsschutzanspruch), tehdy representované hlavně Wachem, Kallab poukazuje na její obtíže pro aplikaci na proces trestní. Názor, že trestní žalobce je reprezentantem subjektu materiálního práva, o něž v procesu jde, je nejen dogmaticky pochybný, nýbrž neposkytuje nám ani metodicky žádných výhod. Nechává totiž nedořešenu otázku, kdo může

jako trestní žalobce vystupovati jménem státu. Názor, že v trestním procesu vystupuje jako možný subjekt nároku trestního stát, jest zcela neplodný a mimo stát není nikoho, kdo by mohl z trestního činu vyvozovati trestní nárok. Terminologii Wachově a Sigwartově Kallab vytkl, že pohlíží s hlediska metafysického na proces jako na děj k určitému účelu konstruovaný, takže je pak účel procesu civilního a trestního úplně různý; u prvního je to poskytování ochrany civilního nároku, u druhého pak výkon trestního práva. V důsledku toho ovšem je analogie mezi oběma procesy vyloučena. Kallab naproti tomu velmi přesvědčivě ukazuje, že otázka způsobilosti býti obžalovaným může být velmi zajímavě osvětlena řešením podle analogie civilní způsobilosti býti žalovaným. Při tom však zdůrazňuje, že ani způsobilost býti stranou obžalovanou ani způsobilost procesní nesplyvají se způsobilostí dopustiti se trestného činu či se způsobilostí býti pasivním subjektem nároku trestního. Konečně způsobilost soudu účastniti se procesního právního poměru, který je trojstranný, nazývá soudní příslušností. Ve zvláštní části spisu pak pojednává zevrubně o procesních způsobilostech žalobce, obžalovaného a soudu.

Pro nedostatek místa nemůžeme ani zhruba probrati všechny další Kallabovy literární práce z oboru trestního práva. Musíme se proto spokojiti jen letným probráním aspoň některých z nich.

V pojednání *Předmět krádeže podle práva rakouského* (Právník 1907) podal příspěvek k nauce o předmětu zločinu, vyloživ historické základy platného práva a jeho srovnání s právem cizím, hlavně německým. Pak tu probral konkrétní předmět krádeže, její pojmový předmět, zejména pojem cizí věci movité, pojem právního statku a systematické zařazení předmětu krádeže.

Zcela zvláštní pozornost věnoval Kallab trestnímu soudnictví nad mládeží. V pojednání *Zvláštní soudy pro mladistvé v Rakousku a podmínky jejich úspěchu* (Právník 1908), uvítal první zákonodárný krok v tomto oboru, učiněný osnovou o zvláštních soudech pro mladistvé, a nastínil tu problém, jak možno v rámci tehdy platného trestního práva uskutečniti úkoly, jež modernímu trestnímu právu ukládá péče o zanedbanou a zločinnou mládež. Možno říci bez nadsázky, že pro zavedení zvláštních soudů a zvláštního trestního práva pro mladistvé se přičinil Kallab celou vahou své vědecké osobnosti. Jeho úsilí bylo také korunováno plným zdarem. Sem patří jeho pojednání: *Osnově zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých* (Právnícké rozhledy 1909) v němž vylíčil kriminálně

politické posláním osnovy, za jejíž brzké uzákonění se vřele přimlouval. Těmž účelu věnoval své články: K moderním snahám o zlepšení veřejné péče o mládež se stanoviska trestního práva (Přehled 1910), Přípravy ke zvláštnímu trestnímu právu osob mladistvých (Pedagogické rozhledy 1910), O nakládání se slabomyslnými mladistvými podle platného trestního práva a požadavky moderní kriminologie (I. český sjezd pro péči o slabomyslné a pomocné školství v Praze 1910), K nauce o příčetnosti a trestnosti se zřetelem na trestní odpovědnost mládeže (Sborník věd práv. a stát. 1920), Základní problémy trestního soudnictví nad mládeží (Vědecká ročenka práv. fak. 1929), a j. Po splnění svých dlouholetých snah pak vydal knižně Stručný výklad zákona o trestním soudnictví nad mládeží (Brno 1931).

V jiných svých spisech a pojednáních probral a vyložil řešení řady problémů trestních jak obecné povahy tak i jednotlivých trestných činů. Základním otázkám trestního práva hmotného věnoval spis O skutkové podstatě a konkurenci trestných činů (Praha 1911), úvahám o základech trestního práva pak spis Zločin a trest (Praha 1913). Speciálními otázkami se pak zabýval v pojednáních Trestní systém osnovy trestního zákoníka (Právník 1910), O právné prostředky proti výroku o započtení vyšetřovací vazby do trestu (Právník 1912), Dvě studie o významu kriminální statistiky pro reformu trestního práva (Sborník věd pr. a st. 1913), Tresty a ochranná opatření v osnově trestního zákoníka (Přehled 1913), Pohnutky nízké a nečestné (Vědecká ročenka pr. fak. 1923), O trestu smrti (Časopis pro pr. a st. vědu 1923), K otázce sjednocení dlouhodobých trestů na svobodě (Vědecká roč. pr. fak. 1930), Poroty (Slovník veř. práva, 1932) a j.

V pojednání Předmět a metody kriminologie, příspěvek k metodologickému rozboru některých otázek teorie trestního práva (Pocta Miříčkova, 1933), upozornil Kallab na nebezpečí, vyplývající ze smíšení skutečnosti s přírodovědným pojmem o ní a z toho plynoucího smíšení technického pojmu na tutéž skutečnost se vztahujícího s pojmem přírodovědným, které je největší tam, kde v normě nutno užití výrazů, jichž užívají též přírodní vědy. Ve studii: Několik poznámek o norma-

tivních a deskriptivních prvcích v skutkových podstatách trestných činů (Pocta Milotova, 1937), dovedil, že skutková podstata trestného činu předpokládá vždy lidské rozhodnutí, svobodu lidské vůle. To, co zjišťujeme jako skutkovou podstatu, není skutečnost, myšlená v rámci předpokladu nutnosti, nýbrž skutečnost, jak ji prožíváme jako bytosti chtějící, tedy skutečnost jako překážka lidského jednání. Právní posouzení pak začíná teprve tam, kde konkrétní skutečnost, zjištěnou tím myšlenkovým postupem, její logika nám dává ke zjištění, konfrontujeme s abstraktní normou, spojující určitou skutečnost s určitými právními následky.

Učitelská činnost Kallabova dala vzniknouti jednak studijním vydáním přednášek: *Nástin přednášek o trestním právu hmotném*, I. část obecnou (I. vyd. Brno 1923, II. vyd. Brno 1930) a II. část zvláštní (Brno 1932), jednak komentovanému vydání *Trestní zákony* (Praha I. vyd., 1923, II. vyd. 1927, III. vyd. 1933) a *Trestní řád* (Praha I. vyd. 1925, II. vyd. 1931).

Stěžejním vědeckým dílem Kallabovým jako kriminalisty je jeho soustava, kterou vydal ve dvou spisech, jednak jako Učebnici trestního řízení, jednak jako *Trestní právo hmotné*.

Svou *Učebnici trestního řízení* (Brno 1930) vydal Kallab v době, kdy nedostatek systematického zpracování trestního řízení v české literatuře byl značně pociťován. Kromě universitních přednášek nebylo knižního zpracování tématu. Udělal proto svým dílem velkou službu nejen posluchačům práv, ale také praktikům, kteří s radostí uvítali tuto knihu. V úvodu vyložil Kallab základní pojmy, zejména pojem trestního procesu. V kapitole o účastenství laiků v trest. řízení se vyslovil pro zachování porot jako důležitého vystupňování momentů, pro něž se hájí veřejnost trestního řízení. Subjekty trestního řízení jsou soudy, orgány obžaloby a strana žalovaná. Příslušnost soudu definuje Kallab jako vztah mezi určitou trestní věcí a určitým soudem, pro nějž právě tento soud jest povolán k tomu, aby o této věci jednal, po případě rozhodoval. Největší část spisu je pak věnována výkladům o průběhu procesu, který jest vylíčen nejprve jako typické řízení v první stolici, pak řízení odchylná (před samosoudcem, soudem porotním, okresním, řízení mandátní, tiskové, o urážkách tiskem, před státním soudem, proti nepřítomným a řízení výjimečná), dále řízení opravné, mimořádné opravné prostředky a výkon soudních rozhodnutí. Konečně pojednává o nárocích soukromoprávních a o nákladech trestního

řízení. Svým skvělým a přehledným způsobem zpracování tu podal Kallab dokonalý přehled celé látky, a to jak v materiálu zákonodárném tak i v literatuře, která je tu zpracována v obsáhlé bibliografii.

Kallabovo Trestní právo hmotné (Praha 1935) zabývá se v obecné úvodní části kriminologií, jejím předmětem a rozčleněním, dále vědou o právu, jejím předmětem a rozčleněním a podává také přehled dějin trestního práva. Základní rozlišení kriminologických poznatků, jež jsou jednak poznatky přírodovědeckými, jednak poznatky právními, vykládá Kallab tak, že zločin jako právní pojem mohu poznati jen z právního řádu. Podstatný rozdíl mezi právním pojmem a pojmem indukci získaným z konkrétních zjevů, spočívá pak v tom, že při indukci vyzvedám určité znaky poznávaného zjevu a slučuji je v pojmy stále abstraktnější (o větším rozsahu a chudším obsahu), řídě se jediné snahou vypovídati pravdu, t. j. tvořiti poznatky o tom, co jest. Naproti tomu právní pojem je vždy součástí nějaké normy, t. j. výpovědi o tom, co má býti. Kdežto vypovídaje o tom, co jest, představuji si skutečnost jako ovládanou zákony nutnosti; norma by neměla smyslu, kdybych při ní nepředpokládal volnost, různé možnosti, z nichž mohu, ale nemusím určitou voliti, a norma mi právě stanoví, kterou mám voliti. Totéž, co o zločinu, platí též o procesu a o trestu. I to jsou právní normy, k nimž nedospívám abstrakcí z konkrétních zjevů, nýbrž je mohu chápati jen jako součásti právního řádu. — Po vyložení přírodovědeckého a právního poznávání zločinu probírá Kallab také ony přírodovědné metody, totiž kriminální antropologii, kriminální sociologii a kriminalistiku. Zločinem jako politickým problémem se zabývá kriminální politika, která se snaží podat obraz toho, co by v tom ohledu mělo býti, co by mělo býti pokládáno za zločin, jak by měl býti uspořádán proces a jak by mělo býti uspořádáno trestání. Kriminální politika při tom musí spočívatí na objektivním poznání zločince a jeho vlastností i sociálních podmínek, jakož i účinků zločinu a trestu, nemá-li býti pouhou fantasií, nýbrž prakticky upotřebitelným návodem, co a jak činiti. Kriminální politiku nemůže nahraditi kriminální antropologie a kriminální sociologie, a to proto, že v politice nejde o objektivní zjištění toho, co je, nýbrž o objektivní stanovení toho, co má býti. V kriminální politice nejde o kausální vysvětlení zjevů, nýbrž o teleologické uspořádání skutečností, tedy o vytčení objektivního cíle a o hodnocení daných prostředků podle jejich účelnosti. Kallab poukazuje k tomu, že tak zvané trestní teorie ne-

jsou a nemohou býti právnickým zdůvodněním norem trestního práva, jež lze hledati vždy jen zase v právních normách. Jde tu v podstatě o tu část právní filosofie, která se snaží filosoficky vysvětliti „oprávněnost“ státu k trestání. Nutno tedy trestní teorie chápati jako začlenění názorů, v trestním právu se uplatňujících, do celkového světového názoru. Filosofické názory na důvod trestání se však mění zároveň s názory na stát a právo, takže každou trestní teorii možno náležitě pochopiti jen v souvislosti s celkovým filosofickým názorem o státě a právu. Proto Kallab odkazuje otázku trestních teorií do dějin právní filosofie a do dějin kriminální politiky, kam patří spíše než do nauky o pozitivním trestním právu. — Vědu trestního práva definuje Kallab jako vědu, jež se snaží sloučiti v myšlenkovou jednotu (logický systém) poznatky o tom výseku právního řádu, jež vymezuje zločin jako skutkovou podstatu, s níž za určitých formálních podmínek, procesem stanovených, slučuje trest jako právní následek. Proti kriminální anthropologii a sociologii odlišuje vědu trestního práva jejím úkolem, který nespočívá v poznání zločinu, procesu a trestu jako skutečných zjevů a ve vypovídání pravdy o tom, co je, nýbrž v poznání norem, jež se těmi zjevy zabývají. Poněvadž pak norma je vždy výpovědí o tom, co má býti, podobají se v tomto ohledu právnícké poznatky politickým poznatkům (postulátům). Vědu trestního práva a kriminální politiku rozlišuje Kallab tak, že při kriminální politice přistupujeme s otázkou, zda něco má nebo nemá býti, k právnímu řádu a získáváme poznatky i o tom, jak právní řád by měl býti změněn, aby vyhověl předpokládaným politickým cílům. Naproti tomu věda trestního práva předpokládá určitý právní řád a táže se, co má býti, pokud jde o zločin, proces a trest v rámci tohoto právního řádu. — Od vědy právní odlišuje Kallab zvláštní metodologii právníckou, kterou považuje za zvláštní vědu o právu, o logické struktuře právního řádu, jež se snaží v logickou jednotu (v systém) sloučiti poznatky o formách a o znacích právníckého myšlení. Naproti tomu právní vědu definuje jako projev snahy po jednotném chápání toho, co má býti, v rámci právního řádu. Právní věda v tomto smyslu náleží mezi vědy praktické, t. j. do té skupiny věd, jež jako medicína, technologie na základě poznání skutečnosti budují myšlenkovou soustavu pravidel správného jednání, v právu správného rozhodování. V tom smyslu také vykládá Kallab trestní právo ve svém díle, kterým dal české literatuře dokonalou soustavu trestního práva.

Studium cizozemských trestních zákonodárství, vzájemná sou-

vislost různých státních systémů trestních a potřeba mezinárodní trestní ochrany určitých statků zavedly Kallaba při jeho badání na pole práva mezinárodního, kde se zprvu obíral jen mezinárodním právem trestním, pak též obecnými otázkami mezinárodního práva i politiky. Výtěžků své vědecké práce v tomto oboru pak s úspěchem použil jako člen mírových konferencí ve Versailles a Trianonu a na mezinárodních konferencích o různých otázkách, zejména v roce 1928 v Ženevě při jednání o úmluvě na potírání penězokazectví. Na těchto mezinárodních konferencích získal jméno vědecké autority také v otázkách mezinárodních, takže byl pak několikrát jmenován členem smíšených mezinárodních smírčích komisí a stal se jedním z našich nejpřednějších znalců mezinárodního práva.

Při povaze a světové rozšířenésti tohoto oboru právní vědy je samozřejmé, že své práce tu Kallab publikoval také ve světových jazycích. Činil tak v souvislosti s publikací svých význačných prací také z oboru kriminalistického a právně-filosofického. Celou řadou svých prací takto publikovaných reprezentoval vždy důstojně jméno české vědy právní na mezinárodním fóru.

Českou literaturu mezinárodního práva obohatil Kallab především spisky *O smlouvách mírových* (Brno 1920) a *O Společnosti národů* (1922), kromě četných pojednání časopiseckých, z nichž aspoň příkladmo uvádíme *Mezinárodní ochrana proti padělání peněz* (Zahraniční politika 1926) a *K otázce mezinárodního soudnictví trestního* (Sborník Všehrdu: Naše právo a stát, Praha 1928), kde vyložil historický vývoj myšlenky mezinárodního soudnictví v nejšířším smyslu od dob Jiřího z Poděbrad až do současné doby, osvětlil řadu otázek rázu metodického, dospěl však k závěru, že vybudování mezinárodního trestního soudnictví není naléhavé, neboť vlastní úkol právnictví není v tom, aby vytvářelo řád pro společenské poměry, jaké by měly být, nýbrž v tom, aby právní řád spíše ujasňoval to, co ve společenském životě již skutečně jest dáno.

Také oboru práva mezinárodního se věnoval Kallab do té míry, že se postaral o jeho soustavu pro českou literaturu právníkou. Především vydal svou *Příručku k přednáškám o právu mezinárodním* (Brno 1924), ve které svým znamenitým způsobem probral obecné zásady mezinárodního práva a právo platné v míru. Za jeho redakce pak bylo vydáno české vydání třísvazkového světového díla, podávajícího úplnou a

zevrubnou soustavu mezinárodního práva. Je to Oppenheimovo Mezinárodní právo (Praha 1924—1925).

Důsledné pojetí a hloubka vědecké práce obrátily Kallabovu pozornost též na pole právní filosofie. Věnoval se hlavně jejím dějinám, které jako řádný profesor též traduje. Neomezil se však jenom na dějiny právní filosofie, nýbrž osvětloval živě veškeré otázky, které řešil, též s hlediska filosofického a zasáhl tu často i tvořivě, badaje v právně-filosofických otázkách v nejširším smyslu, zasahuje při tom i do oboru politiky, ať už v širším pojetí, ať už speciálně v oboru politiky kriminální.

Dějínám právní filosofie věnoval své stěžejní dílo tohoto oboru Úvod ve studium metod právnických. Kniha první: Základní pojmy. (Brno 1920.) Kniha druhá: Hlavní směry. (Brno 1921.) Toto dílo nazval Kallab v předmluvě „Prolegomena ke každé budoucí metodologii právníké“, neboť mu v něm nešlo ani o historické stopování dosavadního vývoje studií metodologických, ani o obhájení metodologie vůbec nebo určitého směru jejího proti pochybovačům, ani o povšechnou orientaci v problémech, jimiž metodologie právníká se zabývá nebo by se zabývat měla, nýbrž o vyjasnění některých právně-filosofických otázek, jejichž rozřešení pokládal za nezbytné, má-li se metodologie vybaviti z nynějšího svého neuspokojivého stavu a státi se tím, čím by měla býti, totiž „organon“ právní vědy. V knize první po výkladech o vědách přírodních a duchových, exaktních, nomothetických a idiografických a o intuici dospívá Kallab k objektivnosti, hodnotě a vědě. Naše myšlení, přizpůsobené v první řadě chápání hmotných podmínek a překážek našeho jednání, žene nás k tomu, že mimoděk i při abstraktních pojmech se snažíme představit si nějakou skutečnost, jíž pojem by byl reprezentován. Při tom pravda jest jen jakýsi přízvuk, jímž určité myšlenkové obsahy v našem vědomí jsou provázány. Rozdíl mezi pravdou a nepravdou předpokládá jakési vybírání, zdůrazňování určitých obsahů myšlenkových proti ostatním, jakési hodnocení. Slovem pravda tedy vyjadřujeme jakousi hodnotu, kterou má myšlenkový obsah pro nás jako myslící bytosti. Otázka zařazení právní vědy v soustavě věd působí téměř nepřekonatelné obtíže, pokud si neuvědomujeme charakteristickou skladbu oněch myšlenkových výtvorů, jež v právní vědě slučujeme v myšlenkovou soustavu. Kallab rozděluje směry, s kterými se tu setkáváme, ve tři skupiny. Zjišťuje, že především vystupuje právní věda jako teoretická. Tento směr hledí na právo jako na předmět poznání a chce o právu tvořiti pravdivé soudy. Stoupenci tohoto směru

vyvozují z povahy právní vědy jako vědy, že jest to věda o právu, že tedy tu o právu jako kulturním zjevu cosi pravdivého vypovídáme a že tedy tu jde o teoretickou vědu kulturní. Po druhé vystupuje právní věda jako praktická věda kulturní. Tento směr hledí na soudy o právu tvořené jako na produkt lidského rozhodování a chce tvořiti normy, které bychom nazývali právem asi tak, jako nazýváme správné soudy pravdami. Stoupenci tohoto směru pokládají za zcela samozřejmé, že jednájíce o právu, nechtějí vypovídati cosi o kulturním zjevu práva, nýbrž chtějí sami právo tvořiti, takže jim nejde o rozdíl mezi tím, co jest, a tím, co není, nýbrž rozeznávají jen to, co má býti, od toho, co nemá býti. Konečně vystupuje právní věda jako exaktní věda praktická. Tento směr hledí na právo jako na kategorii, formu myšlení, ve které si uvědomujeme skutečnost, a staví je tedy po bok oněm formám nazírání a kategoriím, v nichž si uvědomujeme, co jest; s tím ovšem rozdílem, že tu nejde o formy poznání toho, co jest, nýbrž toho, co má býti. Stoupenci tohoto směru, uvědomujíce si, že nejrůznější myšlenkové obsahy nazýváme právem, docházejí k poznání, že právní věda není vědou o kulturním zjevu práva, ani vědou praktickou o tom, jak vytvářeti zjevy, jež bychom nazvali právem, nýbrž že jest to věda o oněch zvláštních formách myšlení, jež nám umožňují, abychom libovolný myšlenkový obsah si jako právo uvědomili. Kallab však zdůrazňuje jako nejdůležitější, že bez vůle k spravedlnosti není práva, jako bez vůle k pravdivosti není vědy. S touto vůlí však můžeme objektivní poznatky o tom, co býti má, tvořiti v různých rovinách. Buď přihlížíme k individuální skutečnosti a pak pěstujeme jurisprudenci a politiku. Nebo abstrahujeme od toho, čím individuální lidské tužby se vzájemně liší, a pak pěstujeme pozitivní vědu právní. Nebo konečně přihlížíme jen k myšlenkovým možnostem, za nichž můžeme tvořiti právní poznatky, a pak pěstujeme exaktní vědu právní. Slovo „spravedlnost“ má v každém z těchto pásem jiný smysl. To vystihl již Aristoteles v rozdílu mezi *δικαιον διορθωτικόν* (justitia distributiva), *δικαιον διαμεριστικόν* (justitia commutativa) a *τό ἐπιεικές* (aequum). Poněvadž pak právní poznatky prostupují všechna pásma našeho poznání, jest z a ř a z e n í p r á v n í v ě d y do obvyklých soustav vědy nemožné. Musíme rozlišiti jednotlivě vědy právem se zabývající, abychom tyto jednotlivé jak předmětem tak metodou se lišící vědy zařadili. Proto Kallab člení právní vědy ve vědy teoretické, totiž právní historii a sociologii, ve vědy exaktní, totiž přirozenoprávní a dogmatickou, ve vědy praktické, totiž

jurisprudenci s politikou a právní vědu v užším slova smyslu, a konečně v metodologii (filosofii) právní jednak pragmatickou, jednak kritickou. Podle tohoto rozdělení pak v druhé knize ukazuje na jednotlivých příkladech metodologickou povahu každé z těchto věd. Při tom si vybírá pro každý směr určitého representanta. Ve směrech teoretických jsou jimi Bergbohm pro směr historický a Ehrlich pro směr sociologický. Metodě Bergbohmově přisuzuje Kallab zásluhu, že první se vším důrazem se postavil proti směrům vědeckým, jež pozitivnímu právu jako zjevu historickému po bok stavěly úplně odchylné myšlenkové výtvořky a dopouštěly se tím stejné chyby jako přírodopisec, jenž po bok skutečných tvorů by postavil jednorozce, sfingy a jiné živočichy bájeslovné. Chybu Bergbohmovu pak vidí v tom, že v duchu své doby a vládnoucí tehdy filosofie pozitivistické svou metodu právní vědy chtěl míti uznánu za jedinou metodu právnickou. Bergbohm sice správně zavrhl poznatky přirozenoprávní, pokud vystupovaly s nárokem, aby za empirické poznatky byly uznány, neboť tohoto smyslu právě s ohledem na metodu, jíž byly vytvořeny, nemají a míti nemohou. Bergbohm však ihned upadá sám do stejné chyby, když svým poznatkům, získaným metodou teoretickou, a to historickou připisuje smysl poznatků, k nimž touto metodou nikdy nemůže dospěti. Nedostatky metodologie Bergbohmovy, která tedy není nesprávná, se snaží Kallab odstraniti tím, že ji odkazuje do příslušných mezí, neboť Bergbohm nepodal metodologii právní vědy, nýbrž toliko metodologii právní historie, návod, jak získávati idiografické poznatky o kulturním zjevu práva. V tom směru si získal zásluhu tím, že odlišil právněhistorické poznatky od poznatků, které někdy s nimi byly směřovány, jež však mají pro náš kulturní život zcela jiný význam a jež tedy nesmějí do právní historie býti pojímány. Výtěžek učení Ehrlichova pak Kallab shrnuje ve větu, že normy velmi často, a to i za vlády kodifikovaného práva, stávají se objektivními normami nejen z vůle zákonodárcovy, nýbrž i tradicí. Metodická nejasnost však zabránila Ehrlichovi, aby tuto právotvornou sílu skutečnosti metodicky správně vysvětlil. Jeho zásluha však spočívá v tom, že získal právní vědě jako vědě teoretické nové další území. Poukázal k tomu, že vedle onoho pásma, jímž historická škola se zabývala, totiž vedle pásma formovaného práva, leží pásmo práva stále se tvořícího a ukázal, že obě tato pásma z největší části jsou nad sebou rozvrstvena asi jako horniny na povrchu naší země, tak totiž, že produkty jednoho pásma přecházejí v druhé. V tom spočívá nemalé obohacení

naší vědy a Ehrlich sám ukázal, jak plodným je toto rozšíření území vědy právní a prohloubení jeho pro naše poznatky o právu. Ehrlichovy výklady pak Kallab doplňuje poukazem k tomu, že nám jeho metoda poskytuje velmi cenné poznatky, pokud jde o právo skutečně platící, nebo pokud jde o skutečnosti právní, že však právní věda potřebuje ještě více; totiž metody, jak by právo mohla chápati nikoliv jako to, co jest, nýbrž jako to, co býti má, tedy nikoliv jako skutečnost, nýbrž jako normu. Ve směrech exaktních si vybral Kallab za reprezentanta směru přirozenoprávního Stammlera a směru dogmatického Kelsena. Cílem učení Stammlerova jest podati čirou nauku o právu, totiž podati to, co při úvahách právnických lze tvrditi s nepodmíněnou obecnou platností. Za tím účelem rozlišuje v našich, na právo se vztahujících myšlenkových výtvořech, látku a formu. Co jest v právnických myšlenkách nepodmíněného a obecně platného, jest ona forma. Proti vymezení úkolu, který si Stammler vytkl, vznáší Kallab pochybnosti, neboť formu bez obsahu si nemůžeme vůbec mysliti, takže požadavek nauky o čirém pojmu práva je příliš ukvapený. Na Stammlerově učení o pozitivním právu pak Kallab ukazuje, že kdyby jeho pojem práva byl skutečně čistě formální, pak by nikdy nemohl dojíti k rozdílům, jež činí, z pojmu práva samého, poněvadž formální pojem nikdy nelze členiti tak, aby se dospělo k pojmům empirických zjevů. Kelsenovo učení podává Kallab na základě jeho spisu *Hauptprobleme der Staatsrechtslehre* (1911). To zde zdůrazňujeme proto, že při dnešním stavu učení Kelsenova, jež prošlo svým vývojem až ke spisu *Reine Rechtslehre* (1934), by se nám mohla vytknouti reprodukce Kallabovy kritiky jako anachronismus. Než přes to je i dnes velmi zajímavé sledovati, jak ve své soustavě zařadil a zpracoval Kallab počátky Kelsenova učení. Rozborem Kelsenova pojmu práva jako vůle státu dochází Kallab k poznání, že Kelsen pracuje se čtyřmi předpoklady. Především, že právní věda může pracovati jen s čímśi objektivním, nezávislým na individualitě myslícího a okamžitým stavu jeho mysli. Za druhé, že při právu nejde o psychologickou vůli, o cosi, co jest, nýbrž o vztah počínání, o cosi, co býti má; právní věda je tedy objektivním chápáním toho, co býti má. O obou těchto formálních předpokladech Kelsenova učení nemá Kallab pochybností, podrobuje však kritice zbývající dva materiální. První z nich je předpoklad pozitivnosti, který předpokládá, že onou skutečností, o níž právní věda může tvořiti objektivní poznatky, jsou pozitivní předpisy právní. Proti tomu Kallab namítá, že,

rozhoduje-li o otázce, které prostředky interpretace jsou dovolené, metodologie právnická, vidíme, že jednotné, tedy vědecké, chápání práva jest jen tím možné, že stejnou metodou zpracováváme i normy pozitivního práva i ostatní zjevy kulturní; může býti účelno, omeziti se na určitý výsek těchto zjevů, na př. na normy v právě platném pozitivním právním řádu obsažené, metodologickým postulátem to však není. Právě uvedený předpoklad Kelsenův tedy Kallab neoznačuje za metodicky chybný, nýbrž jen poukazuje k tomu, že by bylo chybné, kdybychom s tímto předpokladem chtěli řešiti všechny otázky právnické. Podobné námítky vznáší Kallab proti poslednímu předpokladu Kelsenova učení, totiž předpokladu neomylnosti státu ve věcech práva, který má za to, že vědě nepřisluší, aby zkoumala, zda onen rozdíl mezi tím, co býti má a co býti nemá, jest správný, tedy, že stát tento rozdíl činí vždy správně. Ježto s metodologického hlediska musíme rozeznávati reálný subjekt poznávající od subjektu noetického a protože poznávání skutečnosti není jen činností rozumovou, diskursivním myšlením, nýbrž i činností volní a citovou, dovozuje Kallab, že nikdy nemůžeme pozitivní poznatek přisuzovati noetickému subjektu; činíme-li tak přece, upadáme v dogmatism, že totiž přisuzujeme určitým poznatkům absolutní hodnotu pravdy. V celku charakterisuje Kallab Kelsenovo učení ve srovnání s dříve probranými směry tak, že Bergbohm podává metodologii právní historie, Ehrlich metodologii právní sociologie, Stammler metodologii právní noetiky a Kelsen metodologii exaktní právní dogmatiky. Kelsen podává racionální výklad právního řádu složeného z pozitivních právních norem, které chápe jako axiomata, jimiž se lze zabývatí nezávisle na jejich empirickém obsahu a lze je slučovati jako poslední jednotky myšlení v jednotu toho, co býti má. Ve směrech praktických zvolil Kallab za representanty Eyckena pro směr teleologický a Fuchse s Radbruchem pro směry volnoprávní. Podle Eyckena je zkušenost jediným pramenem právnických poznatků a tvůrcem práva jest jeho účel. Eycken tvrdí, že právní zásady jsou jen jakousi kvintesencí pozitivních předpisů a proto nutnou pomůckou právnického myšlení je právnická konstrukce; i zákonodárce musí při tvoření právních pravidel přiodíti skutečnost logickým rouchem, tedy pěstovati právní konstrukce. Kallab, srovnávaje mínění Eyckenovo s míněním Bergbohmovým, ukazuje, jak Eycken vidí v pravidlech pozitivního práva výtvoři logické činnosti a proto vytyčuje právní vědě za úkol, aby šla za umělé výtvoři tyto ke skutečnosti samé, a přesvědčovala se, třeba-li, zda

positivní předpisy právní vyjadřují správně právní skutečnosti. Eyckenův omyl spatřuje Kallab v tom, že nechtěje objektivnost přisouditi myšlenkovým výtvorům, nýbrž jen skutečnosti samé, musí pak promítati do skutečnosti svou soustavu objektivních poznatků o tom, co býti má, a viděti v ní reálné cíle. Pod názvem směrů volnoprávních shrnuje Kallab různá učení metodologická, která v druhém desítiletí dvacátého století vystupovala hlavně v Německu pod různými jmény. U nich nejčastěji se vyskytuje název směru volnoprávního podle zakladatele směru Kantorovicze. Směr tento není však jednotný a proto u jedné, silnější jeho větve, orientované směrem sociologickým, volí Kallab za reprezentanta Fuchse, u druhé větve realistické pak Radbrucha. V celku pak charakterisuje směry volnoprávní poukazem k tomu, že citovou jurisprudenci, k níž nakonec dospívají jak Fuchs tak i Radbruch, nemůžeme pokládati za metodu právní vědy. Uznává, že bez těchto estetických prvků není možná pozitivní právní věda, avšak dodává, že metodologie na nich nemůže budovati proto, že věda začíná teprve tam, kde zpracováváme tyto prvky myšlenkové. Za reprezentanta směru pragmatického si pak Kallab zvolil Genyho, jehož nauku o interpretaci platného práva rozbírá a poukazuje k tomu, že podstatný zisk, jež si odnášíme z učení Genyho, jest poznání složitosti právnických problémů.

Probadav a zpracovav do takto učleněné soustavy nejdůležitější proudy právněfilosofické, zaujímal Kallab v řadě svých literárních prací, jež všechny zde ani nemůžeme vypočísti, kritický postoj k řešení jednotlivých otázek a obohatil právní vědu řadou podnětných myšlenek. Také jeho studie před vydáním Úvodu do studia metod právnických patří do této skupiny jeho prací. Jsou to Poznámky o základech novodobých teorií přirozenoprávních (Sborník věd právních a státních 1913), „Příroda“ v právní filosofii XIX. století (Sborník 1915), O nejnovějších směrech v metodologii právní praxe (Právník 1917), Příspěvek k nauce o fikcích v právní vědě (Sborník věd pr. a st. 1922) a jiné. Z pojednání, v nichž se zabýval řešením různých otázek obecné teorie právní, zde uvedeme aspoň pojednání: Postulát spravedlnosti v teorii právní (Vědecká ročenka práv. fak. 1926) a instalační rektorskou přednášku Právní filosofie a výklad zákonů (Vědec. ročenka 1927).

Řadu svých prací věnoval Kallab též teoretické politice. Sem patří zejména dva spisky Politika vědou a uměním

(Praha 1914) a *Národ, právo a stát* (Praha 1919) a pojednání *Ideál a fikce v politice* (Vědec. ročenka práv. fak. 1924), *Masarykův příklad* (Věda a život 1937), *O realismu k mystice* (tamtéž 1938) a j. V metodologické studii *Právo a politika* (Vědec. roč. 1933), vydané též francouzsky *Le Droit et la Politique* (Revue Internationale de la Théorie du Droit 1934), vymezil okruh práva a politiky a zdůraznil, že právo a politika mají stejný předmět i stejnou metodu myšlení.

Současné proudy právněfilosofické, zejména pokud se zabývaly otázkami obecné povahy, našly v Kallabově literárním díle svou odezvu. V pojednání *K otázce vztahů mezi teorií národohospodářskou a vědou právní* (Sborník věd pr. a st. 1916) se zabýval otázkami metodologie obou těchto oborů, a v pojednání *In margine Englišova třídní věd* (Sborník prací k padesátým narozeninám Karla Engliše, 1930) vložil význam Englišovy tripartice, zejména pokud Engliš vypracoval postulát jako formu poznání, v níž možno pěstovati vědy společenské, čili v Englišově terminologii vědy teleologické a normativní. Kallab tu vložil, že Engliš dal svou konstrukcí subjektivního postulátu této chybící doposud exaktní vědě stejně pružný konvenční obsah, jakým je pro matematiku jednotka, pro geometrii bod a pro teoretickou fyziku hmota a síla. Vztahem filosofů k právníkům se Kallab zabýval v článkách *Poznámky k Rádlovým názorům právněfilosofickým* (Národnostní obzor 1931) a *Tardyho Teleologie lidského chťění* (Naše věda 1935).

Badání v právní filosofii a životní osud přivedly Kallaba do nejužšího jak vědeckého tak i osobního styku s Weyrem. Kallab zaujímal vždy k Weyrovi a jím vytvořené škole normativní kritický postoj. Sám neobyčejně školený právní filosof světového rozhledu nejlépe chápal, co znamená tvůrčí dílo Weyrovo v právní vědě. Mohl také — jako jen málokterý z Weyrových současníků — vystoupiti v polemice s Weyrem jako rovnocenný soupeř a podrobovati kritice Weyrovy nové objevy. I když v lecčems nesusouhlasil, neopominul vždy zdůrazniti kladný přínos Weyrův do pokroku právní vědy a svou kritikou skýtal Weyrovi živý podnět k zdokonalování a prohlubování jeho nauky. Proto bývá Kallab, ježto není stoupencem školy normativní, nýbrž nejlepším jejím kritikem, zahrnován do brněnské vědecké školy právní, kterou charakterisuje především kriticismus v právní metodologii. Mezi Kallabovy literární práce, věnované převážně Weyrovi učení a

jeho škole náležejí zejména *Positivní právo a princip spravedlnosti* (Časopis pro pr. a st. vědu 1921), *Právo-tvorný monopol státu a požadavek logické jednotnosti právní vědy* (Vědec. ročenka práv. fak. 1922), *Politika vědou a uměním* (Parlament 1926), *K pojmu „právního řízení“* (Právník 1929), *Poznámky o významu normativní teorie* (čiré vědy právní) pro teorii práva trestního (Vědec. roč. 1932), *Právní věda a věda o právu* (Časopis pro pr. a st. vědu 1935), *Několik poznámek k Weyrovu spisu „Teorie práva“* (Časopis 1937) a *Několik myšlenek o idealismu a realismu ve vědách právních* (Sborník prací k počtě šedesátých narozenin Františka Weyra 1939).

Kallabovo vědecké dílo jest svým podáním neobyčejně jasné a je pevně podloženo základem filosofickým. Tato fundace jeho díla, světový rozhled po disciplínách mezinárodních a politických vůbec jakož i nedostizný specialismus v disciplínách trestních, učinily z Kallaba muže, před jehož vědeckou autoritou se právnícký svět sklání s úctou a přáním ještě dlouhého působení v práci vědecké pro obohacení těch největších kulturních statků našeho národa.